

Notat

Dato: 31.10.2014

Saksnr./Arkivnr. HiOA: 14/07837

Til:
Kunnskapsdepartementet

Høringsuttalelse fra Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier ved Høgskolen i Oslo og Akershus – høring *Utdanning og forskning i spesialpedagogikk – veien videre*

Ekspertgruppens rapport gir en grundig gjennomgang av samfunnets behov for spesialpedagogisk kompetanse-i fremtiden. I tillegg foreslås det flere gode og relativt konkrete anbefalinger for styrking av fagfeltet innenfor lærerutdanninger, spesialpedagogiske studier og forskning.

Kommentarer fra Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier (LUI) ved Høgskolen i Oslo og Akershus (HiOA) bygger på uttalelser fra Institutt for yrkesfaglærerutdanning (YLU), Institutt for grunnskole- og faglærerutdanning (GFU) og Institutt for barnehagelærerutdanning (BLU).

Kommentarene følger kapitler og underkapitler i ekspertrapporten.

2. Ekspertgruppens arbeid – mandat og avgrensning

2.3 Ekspertgruppens forståelse av faget spesialpedagogikk

Ekspertgruppen forstår spesialpedagogikk som et selvstendig fag, som drar nytte av andre fag som pedagogikk, psykologi, sosiologi, medisin og filosofi. Den fastslår videre at faget er tverrfaglig av natur og er kjennetegnet av å være praksisrettet. Gruppen understreker at utdanning i spesialpedagogikk bør vektlegge å gi studentene kunnskap og handlingskompetanse om hvordan tiltak planlegges og gjennomføres.

Faget har gjennomgått store endringer i forståelses-/tilnæringsmåter. Ekspertgruppen viser til Tangen (2014), som beskriver tre forståelsesmåter – den individuelle, den samfunnsmessige og den relasjonelle. Den sistnevnte ser ut til å være den gjeldende, både på samfunnsnivå og innenfor UH-sektoren. Spesialpedagogikk innenfor den relasjonelle forståelsesmåten handler om å endre miljøbetingelser samtidig som den enkeltes forutsetninger styrkes. Forebygging og tidlig innsats bør tillegges stor vekt, både i praksisfeltet og i kvalifiseringen av barnehagelærere og lærere. Fagets

rolle er både å forebygge at vansker og barrierer oppstår og får utvikle seg, og å avhjelpe og redusere vansker og barrierer. Gruppen understreker også at livsløpsperspektiv og livskvalitet bør være overbyggende temaer innenfor spesialpedagogiske emner.

Fakultet LUIs oppfatning av faget er i hovedsak i overenstemmelse med perspektivene ekspertgruppen trekker inn.

2.4 Spesialpedagogikk, spesialundervisning, spesialpedagogisk hjelp og tilpasset opplæring

Etter opplæringsloven § 5-1 har elever som ikke har et tilfredsstillende utbytte av det ordinære opplæringstilbudet rett til spesialundervisning. Retten til spesialpedagogisk hjelp for barn under opplæringspliktig alder er hjemlet i § 5-7. Ekspertgruppen foreslår at bestemmelsen om rett til spesialpedagogisk hjelp bør flyttes over til barnehageloven. Det samme ble foreslått i St.meld. 24 (2012-2013). Da vil barnehageloven regulere alle pedagogiske tilbud til barn under opplæringspliktig alder. Fakultet LUI støtter dette forslaget.

Videre er ekspertgruppen opptatt av at det er viktig å skille spesialpedagogikk som fag, og spesialundervisning/spesialpedagogisk hjelp som en rettighet. Dette er en viktig og nødvendig presisering.

3. Samfunnets behov for spesialpedagogisk kompetanse

3.2 Universiteter og høyskoleers vurdering av det spesialpedagogiske kompetansebehovet

Ekspertgruppen mener at spesialpedagogiske emner bør styrkes i grunnutdanningene, noe Fakultet LUI sier seg enig i. Gruppen viser blant annet til gjennomførte intervjuer både med UH-sektoren, PPT, Statped-systemet, kommuner og fylkeskommuner, og poengterer at behovet for økt kompetanse innenfor spesialpedagogiske emner er stort ute i feltet. Gruppen foreslår spesielt at perspektivene forebygging og tidlig innsats tillegges stor vekt, og argumenterer for at studentene bør få grundig kunnskap om observasjon, kartlegging og kartleggingsverktøy som ikke krever sertifisering, slik at de blir i stand til å avdekke og kunne forebygge. Dette er viktig for at framtidige lærere kan bidra til at alle barn får en tilpasset og inkluderende opplæring. Informantene fra UH-sektoren framhever spesielt handlingskompetanse blant barnehagelærere og lærere i skolen som sentral. Det er et stort behov for å øke kompetansen om hvordan man kan forebygge, avhjelpe og redusere ulike vansker og problemer.

5. Ekspertgruppens vurdering av samfunnets behov for spesialpedagogisk kompetanse

5.8. Faglig kompetanse i UH –sektoren

Fakultet LUI mener at synspunktet om at høgskoletilsatte bare kan drive forskningsbasert utdanning innen felt de selv forsker på, er svakt begrunnet i rapporten og videre at dette ikke er i samsvar med den omfattende forskningsbaserte virksomheten som ivaretas i norsk lærerutdanning.

Fakultet LUI er heller ikke enig i utvalgets synspunkt på at spesialpedagogiske utdanningstilbud bør sentraliseres. Dette kan svekke norsk lærerutdanning og på sikt norsk grunnopplæring.

6. Framtidige utdanninger: Lærerutdanningene – ekspertgruppens anbefalinger

Ekspertgruppen gir et bredt tilfang av anbefalinger om hvordan en kan styrke læreres kompetanse for arbeid med tilpasset opplæring og med spesialpedagogiske oppgaver som del av en bred satsing. En slik styrking er vesentlig for å utvikle barnehagens og skolens evne til å yte nødvendig, kvalifisert bistand til enkeltelever som har svake forutsetninger for å mestre klasserommets krav uten ekstra hjelp.

Samtidig trengs det bedre støtte og virkemidler for samarbeid om temaer som fagvansker, tilpasset opplæring, vurdering og grunnleggende ferdigheter, både i studie- og praksisdel, for at lærerutdanningene skal klare å videreutvikle et flerfaglig samarbeid blant annet om deloppgavene utredningen tar opp.

6.2. Barnehagelærerutdanningen

Ekspertgruppen er opptatt av at barnehagelærerstudenter skal utvikle handlingskompetanse slik at inkluderingsperspektivet og en tilpasning av tilbudet kan forsterkes i barnehagen. Temaer som forebygging, blant annet med vekt på grunnleggende utviklings- og læringspsykologi, grunnleggende lese-, skrive og matematikkutvikling/-opplæring, samt tilpasset opplæring og inkludering bør i større grad vektlegges i utdanningen.

Ekspertgruppen skisserer også at studentene bør få grunnleggende kjennskap til ulike lærevansker og funksjonshemninger. I tillegg understrekes at kulturforståelse/-kompetanse er nødvendig, dvs. forståelse for ulike kulturer og språklige variabler, som for eksempel minoritetsspråk og minoritetsspråklig bakgrunn, urspråk og urspråklig bakgrunn, slik at dette ikke forveksles med behov for spesialundervisning. Dette anser Fakultet LUI som en viktig og nødvendig presisering.

Fakultetet støtter forslaget om at det bør satses på femårig masterutdanning for barnehagelærere, samt at etter- og videreutdanning av barnehagelærere innenfor spesialpedagogiske emner får økt oppmerksomhet og tilførsel av ressurser.

6.3. Grunnskolelærerutdanningen

Utredningen fra ekspertgruppen, og ikke minst anbefalingene om lærerutdanningene i punkt 6.1 og om grunnskolelærerutdanningen i punkt 6.3, viser hvordan spesialpedagogikk sammen med tilpasset opplæring har utviklet seg til et flerfaglig oppgavefelt og kunnskapsfelt. Når en skal prioritere supplerende tiltak for å styrke lærere og skoleverkets kompetanse til å møte varierte oppfølgingsbehov og interesser hos dagens elever, er det forskjellige tilnærminger. Noen uttaler at flerfaglig kompetanse og samarbeid gir bedre ressurser enn det spesialpedagogiske kompetanseområdet alene.

Verken i utredningen eller i anbefalingene er mulighetene med å satse langt mer på samarbeid mellom kompetanseområder belyst i særlig grad. Generelle oversikter om utviklingslinjer for norsk utdanningsforskning (Kartlegging av utdanningsforskning i 2011 - NIFU-rapport 31-2013) viser behovet for at også utredninger om delområder som spesialpedagogikk aktivt bruker slike flerfaglige tilnærminger. Fakultet LUI etterlyser et slikt flerfaglig perspektiv i utredningen. Flerfaglig tenkning

har særlig vært relevant for grunnskolelærerutdanningene, men etter at ny barnehagelærerutdanning er innført med flerfaglige kunnskapsområder, er dette i høy grad også av stor betydning for barnehagelærerutdanningen.

6.3.1 Femårig grunnskolelærerutdanning

Fakultetet ønsker en femårig grunnskolelærerutdanning velkommen og støtter ekspertutvalgets uttalelse om at tilpasset opplæring, forebygging og tidlig innsats (på alle nivå) styrkes. At spesialpedagogiske områder i større grad integreres i skolefagene i utdanningen, er definitivt med på å bidra til å gjøre skolen mer skikket til å gi en tilpasset opplæring.

At det åpnes opp for at studenter etter 3. studieår i grunnskolelærerutdanningene har mulighet til overgang til master med vekt på tilpasset opplæring og inkludering støttes fullt ut. Kandidater med en slik utdanningsbakgrunn vil bli attraktive yrkesutøvere nettopp fordi de kombinerer spesialpedagogisk innsikt med undervisningskompetanse i sentrale skolefag.

6.5. Faglærer- og yrkesfaglærerutdanningene, lektorutdanningen og PPU

Ekspertgruppen slår fast at spesialpedagogisk breddekompetanse ikke er dekket i gjeldende forskrifter til rammeplan for yrkesfaglærerutdanning og bør integreres i utdanningen. Det pekes også på behov for å styrke spesialpedagogikk som en del av praktisk-pedagogisk utdanning (PPU).

Dagens yrkesfaglærerutdanning og PPU-utdanning vurderes i rapporten som et ikke tilstrekkelig grunnlag for opptak til masterutdanning i spesialpedagogikk. Fakultet LUI merker seg også at andelen lærere i videregående opplæring med videreutdanning i spesialpedagogikk er relativt liten, sammenlignet med lærere i barnehage og grunnskole. Det er et stort behov for den kompetansen videreutdanning kan gi, bl.a. sett i lys av stort frafall av elever i videregående opplæring, spesielt i yrkesfag. Det vil derfor være et stort behov for å tilby relevant videreutdanning i spesialpedagogikk i lengre tid fremover for lærere i videregående opplæring, men også for lærere i grunnskole og barnehage. Gjennom videreutdanninger, der lærere fra barnehage, grunnskole og videregående skole deltar, merker Fakultet LUI seg at det er et stort behov for spesialpedagogisk breddekompetanse (basiskompetanse) for alle gruppene.

Ekspertgruppen er relativt konkret i en del forslag til innhold i videreutdanning for barnehagelærere og grunnskolelærere, men har ingen konkrete anbefalinger mht. lærere i videregående opplæring. Fakultet LUI er opptatt av at den spesialpedagogiske kompetansen hos yrkesfaglærere styrkes. I yrkesfaglærerutdanningene og PPU bør spesialpedagogikk inngå som et eget emne, og spesialpedagogiske emner bør integreres i fag og fagdidaktikk, slik rapporten foreslår for grunnskolelærerutdanningen. I tillegg til dette må det fortsatt tilbys relevant videreutdanning.

7. Framtidige studier: spesialpedagogiske utdanninger – ekspertgruppens anbefalinger

7.2. Bachelor i spesialpedagogikk

7.2.4. Videre studier og undervisningskompetanse

Ekspertgruppen kommenterer at det bør gjøres noen grep slik at barnehage og skole kan gjøre bruk av kandidater med bachelor i spesialpedagogikk og gi dem formalisert kompetanse til bruk i barnehage og grunnskole. Denne gruppen vil ha verdifull kunnskap som bør tilføres barnehagen og skolen. Kan barnehage- og/eller grunnskolelærerutdanningen tilby studiepoengfestede temaer/kurs som kan gi kandidater med bachelor i spesialpedagogikk undervisnings-/opplæringskompetanse? Kan for eksempel tilbudet som gis ved Institutt for barnehagelærerutdanning i småbarns- og barnehagepedagogikk (i alt 60 studiepoeng), som gir kandidater med annen relevant bachelorgrad mulighet til å arbeide som barnehagelærer/pedagogisk leder i barnehagen, også gis til kandidater med bachelor i spesialpedagogikk? Når det gjelder skolen er det Fakultet LUIs synspunkt at en kandidat med bachelor i spesialpedagogikk styrker sine muligheter for arbeid i skolen dersom han/hun også er kompetent til å undervise i skolefag. Det er derfor langs en slik linje arbeidet med å utrede kompetanseområdet for bachelor i spesialpedagogikk bør gå.

7.3. Master i spesialpedagogikk med spesialisering

7.3.1. Spesialiseringer og innhold i utdanningen

Ekspertgruppen anbefaler at formålet med masterutdanning i spesialpedagogikk skal være å gi spisskompetanse og anbefaler spesialiseringer på syv områder som gjelder typer av vansker. Dette virker som en for avgrenset spesialistkompetanse, og gir liten mulighet for masterutdanninger som søker en noe bredere og mer sammensatt kompetanse. Det er behov for avgrenset spisskompetanse, men det er også behov for solid breddekompetanse innen flere høyfrekvente vansker, tidlig innsats, forebygging og hjelpetiltak. Vansker hos barn og ungdom er ofte sammensatte, og god hjelp forutsetter solid kompetanse på flere områder enn en av de syv angitte. Samtidig anbefales et overordnet fokus for alle spesialiseringer på hele syv tematiske områder, bl.a. livsløpsperspektivet, barnehage, skole, voksenliv, habilitering og rehabilitering. Dette virker noe krevende og bredt, og fakultetet mener at en mastergrad bør kunne ha en spesiell fokusering på arbeid med for eksempel barn og ungdom, ikke nødvendigvis hele livsløpet. Rådgivning og annet individ- og systembasert arbeid hører naturlig med som overordnede fokusområder, og disse innebærer bl.a. kartlegging og tverrfaglig / tverretattlig arbeid. Det ville ikke være urimelig om disse hadde vært nevnt spesielt.

7.3.4. Undervisningskompetanse

Master i spesialpedagogikk bør kvalifisere og rekruttere til stilling i PP-tjenesten. Per i dag gir ikke dette undervisningskompetanse i skolen. Fakultetet er av den oppfatning at dersom en kandidat med master i spesialpedagogikk søker stilling i skolen, vil vedkommende være langt mer attraktiv for skolen dersom han/hun også har undervisningskompetanse i skolefag.

7.9. Skikkethetsvurdering

I og med at spesialpedagoger i stor grad har sin yrkesutøvelse i skoler/barnehager, ser fakultetet det som svært positivt at utdanningene i spesialpedagogikk, i likhet med alle lærerutdanninger, kommer inn under *Forskrift om skikkethetsvurdering i høyere utdanning*.

Fakultetet mener anbefalingene om skikkethetsvurdering, samarbeid med Statped, PP-tjenesten, barnehager og skoler er riktige og nødvendige satsinger.

8. Forskning innenfor det spesialpedagogiske fagområdet

En økt satsing på spesialpedagogisk kompetanse innen forskning og utdanning forutsetter robuste forskningsmiljøer, slik ekspertgruppen anbefaler.

Med vennlig hilsen

Fakultet for lærerutdanning og internasjonale studier

Høgskolen i Oslo og Akershus

Finn Aarsæther
prodekan (sign.)